

III. Információs kiadványok közzététele

17. GOSZT 7.5–78. A periodikus és folytatólagos kiadványok és a nem-periodikus gyűjtemények közleményeinek kiadói megformálása. Felváltja a GOSZT 7.5–69 és GOSZT 7.10–70 szabványt. Érvényes 1979. január 1-től.

18. GOSZT 7.11–78. A külföldi európai nyelvek szavainak és szóösszetételeinek rövidítése a kiadványok bibliográfiai leírásában. Felváltja a GOSZT 7.11–70 szabványt. Érvényes 1979. július 1-től.

19. GOSZT 7.14–78. A kommunikatív formátum. A mágnesszalagos bibliográfiai leírások adatalemeinek szerkezete. Érvényes 1980. január 1-től.

20. GOSZT 16.447–78. Kiadványok. Az alapvető kiadványfélések neve és meghatározása. Érvényes 1979. július 1-től.

21. GOSZT 7.17–79. Útmutatók a könyvtárakról és a tudományos–műszaki tájékoztatási szervekről. Érvényes 1980. január 1-től.

22. GOSZT 7.18–79. A kartográfiai művek bibliográfiai leírása. Érvényes 1980. január 1-től.

23. GOSZT 7.16–79. A zeneművek bibliográfiai leírása. Érvényes 1980. január 1-től.

24. GOSZT 7.15–79. Nemzeti bibliográfiák. Szerkezetük, kiadói és nyomdai megformálásuk. Érvényes 1980. július 1-től.

25. GOSZT 7.19–79. A kommunikatív formátumok kitöltése. Érvényes 1980. július 1-től.

26. SZT SZÉV 2011–79. Referátum és annotáció. Az RSZ 2132–69 és RSZ 2133–69 szabványajánlást váltotta fel.

27. SZT SZÉV 2012–79. A szavak és szóösszetételek rövidítése a bibliográfiai leírásban.

28. 116. sz. árjegyzék. Könyvek, brosúrák, leporellók, zeneművek és könyvkötések kiskereskedelmi árai.

/Perecsen' rukovodjascih materialov po naucsno-technicseszkaj informacii. . . = Naucsno-Tehnicosz-kaja Informacija, 1. sor. 4. sz. 1980. p. 28–29./

(Futala Tibor)

Szabványosítás és osztályozás

A könyvtári anyagok rendszerezésében forradalmi újítást hozott a *Dewey-féle Tizedes Osztályozás*, amelyet a 19. század végén és a 20. század elején vezettek be az USA könyvtáraiban. Ennek a rendszernek nemzetközileg továbbfejlesztett változatát, az *Egyetemes Tizedes Osztályozást* kötelező jelleggel 1921-ben vezették be, mégpedig a Szovjetunióban [1]. A használatára vonatko-

zó elhatározást 1963-ban a folyóiratokra is kiterjesztették, ami a nemzetközi információcserét jelentősen megkönnyítette.

Az ETO alkalmazására természetesen más országokban is sor került (NSZK, Lengyelország, Ausztria, Anglia).

Annak ellenére, hogy az ETO elsősorban könyvtári osztályozási rendszer, az NSZK könyvtáraiban ritkán fordul elő. Az 509 dokumentációs intézet közül is csak 85-ben vezették be. Az NSZK-ban jelenleg is többféle kísérlet folyik egy egységes osztályozási rendszer kialakítására [2, 3].

Az Unesco megbízta a FID-et az UNISIST osztályozási rendszere, az ún. *Broad System of Ordering (Átfogó Tárgyköri Osztályozás)* kidolgozásával, amely egyrészt a dokumentumállományok és adatgyűjtemények egységes leírásához és helymeghatározásához szolgál segéd-eszközzel, másrészt „közvetítő szótár” lenne a különféle helyeken használt osztályozási rendszerek és teauruszok egyes elemeinek összefüggésekbe való hozzásához. Amennyiben ez a rendszer megfelelőnek bizonyul, akkor várhatóan az egész világon bevezetik.

Napjainkban a világon *6-féle egységes osztályozási rendszert használnak*. Ezek többsége még a múlt század végén keletkezett [4]:

	Keletkezésének ideje	Kiadásainak száma	Használóinak száma
DDC	1876	18	25 000
UDC	1897/1905	8	100 000
LCC	1904	több külön kötet	1 400
BC	1910/35/52	2	90
CC	1933	6	2 500
BBK	1960/1968	1	100

Rövidítések:

- DDC – Dewey Decimal Classification, USA
- UDC – Universal Decimal Classification, Den Haag
- LCC – Library of Congress Classification, USA
- BC – Bliss Classification, Anglia
- CC – Colon Classification, India
- BBK – Bibliotecsno-bibliograficszka klaszifikacija (Könyvtári–bibliográfiai Osztályozás), Szovjetunió

Látható, hogy világszerte a *legismertebb és a legtöbbször által használt rendszer az ETO*, amely főként a Szovjetunióban és más szocialista országokban terjedt el általánosan. *A DDC használata a könyvtárakra korlátozódik*, ott is elsősorban az angol nyelvterületen. Míg az ETO-t 23 nyelvre fordították le, addig a DDC-t csak 7 nyelvre. *Az LCC használata most van elterjedőben*, nem is annyira a minősége miatt, hanem mert a Library of Congress gépi katalogizálásához megfelel.

Az osztályozási rendszerek nem korlátozódnak csupán a könyvtári és dokumentációs munka területére,

hanem használhatók a statisztika (különösen a főiskolai statisztika), a kutatás – kutatásszervezés és -dokumentáció), az anyagkatalogizálás (termékek osztályozása), a lexikográfia és a pedagógia területén is.

Ezért lenne kívánatos azoknak az elveknek a kidolgozása, amelyek alapján egy általános osztályozási rendszer felállítható.

A Német Szabványügyi Hivatalban (*Deutsches Institut für Normung, DIN*) évekkel ezelőtt egy bizottságot hoztak létre, amely 1958 óta önállóan, *osztályozási szabványbizottság (Normenausschuss Klassifikation)* néven működik. Fő feladata az osztályozási szabványok kimunkálása, főként ami az osztályozási rendszerek elemeinek egységesítését, az osztályok képzésének módszereit, alkalmazását stb. illeti [4].

Ha abból indulunk ki, hogy az osztályozási rendszerek elemei a fogalmak, akkor elsősorban *a fogalmat kell pontosan meghatározni*. A DIN 2330 szabványtervezet [5, 6] a fogalmat egy tárgy, dolog lényeges jegyeinek szintéziséként definiálja. A fogalmak közötti összefüggések a különböző fogalmak hasonló jegyeiből adódnak. Minél több rokon vonás található a fogalmak között, annál szorosabb a közöttük fennálló kapcsolat. Különösen szoros kapcsolat van a fogalmak között *a hierarchikus rendszerekben*, amelyeknél a fogalmak a rendszeren belül emelkedő fokokon kapcsolódnak egymáshoz egy-egy új vonás alapján, így keletkeznek *főlé- és alárendelt fogalmak*, mint pl.

fa
gyümölcsfa
 almafa
 királyalmafa stb.

Nagyon nehéz összefüggést találni olyan fogalmak között, amelyek között viszonylag kevés rokon vonás van. Pl. a vonat és jármű között csak annyi a kapcsolat, hogy mindkettő „szállítási eszköz” és „kerekeken” megy, vagy pl. az atombombabarobbanás és a szeizmikus hullámok között csak ok-okozat kapcsolat állapítható meg.

A fogalmaknak osztályokba tömörítése és rendszerezése akkor válik viszonylag könnyűvé, ha maximális pontossággal meg lehet határozni őket.

A fogalmakat nemcsak jellemző jegyeik szerint lehet osztályokba rendezni, hanem *a logikai kategóriák szerint* is:

dolog/tárgy
tulajdonság
tevékenység
körülmények (hely, idő stb.)

A kategóriák szerinti csoportosítás előnye, hogy a legvilágosabban különíti el egymástól a fogalmakat, mivel ugyanaz a fogalom nem lehet egyszerre dolog és tevékenység stb.

Az osztályokba sorolás szempontjainak meghatározása mellett a rendszerezésnél fontos *az osztályokon belüli sorrend meghatározás vezérfonalának eldöntése*. A szakirodalomban [7] erre számos példát találunk; nagyobb részük az arisztotelési hely és idő, mennyiség és minőség kategóriákra vezethető vissza.

A jel- és jelölési rendszer alkalmazása az osztályozásban lényegesen megkönnyíti a használó számára a fogalmaknak, azok egymáshoz való kapcsolódásának a megértését. A decimális jelek alkalmazásával részletesen foglalkozik a szakirodalom [8].

Minden osztályozási rendszerhez *meghatározott szabályrendszer* tartozik. Ennek segítségével valósul meg az egyes dolgok, fogalmak osztályozása. E speciális szabályok mellett azonban minden rendszer esetében válaszolni kell a következő fő kérdésekre:

1. Milyen elemeket kell e rendszer fogalmai révén rendszerezni? (ásványok, növények, intézmények, dokumentumok, termékek stb.)
2. Milyen összefüggésben kell az adott elemeket feltárni?

Ez utóbbi kérdés *a rendezési szempontokra utal*, hogy pl., ha dokumentumról van szó, formai szempontok szerint rendezik-e őket (bibliográfiák, lexikonok stb.) avagy tartalmuk szerint.

A tartalmi elemeket *a logikai szerkezetek kategóriáiba* is be lehet sorolni (alany, állítmány, határozó). Ennél a rendszerezésnél fontos a megfelelő jelölés, a szakirodalomban ismertetett eljáráshoz hasonlóan [9]. Ezzel kapcsolatban utalni kell arra, hogy Ausztriában 1974 óta [10] van érvényben egy szabvány (*ÖNORM 2700*), amely a decimális osztályozás elemeinek felhasználásával a jelentéstartalmakat az előbb ismertetett logikai rendszerben mutatja be.

A Német Szabványügyi Hivatal osztályozási szakbizottsága az előzőekben érintett problémáknak szinte mindegyikével foglalkozik. Emellett az osztályozás alaptörvényei, terminológiája ugyancsak beletorkollik a bizottság érdeklődési körébe. Ez mintegy alapja a fogalmilag összeegyeztethető osztályozási rendszerek létrehozásának. A vizsgálatokból kitűnik, hogy különféle rendszerek egymással való összeegyeztetése és összehasonlítása annál könnyebb, minél differenciáltabban tárják fel az általuk átfogott elemeket, illetve minél inkább meghatározzák szerkezetüket.

A bizottság *a tizedes osztályozás lehetséges reformjával is foglalkozik*. Ezzel kapcsolatban még komoly az ellenállás, ui. a tizedes rendszer használói nem szívesen vennék a katalógusok állandó átrendezését és a könyvek rendszeren belüli helyének megváltoztatását.

Nagyon jelentős lenne egy olyan új egyetemes rendszer kimunkálása, amelynek segítségével a számítógépes feldolgozás is megoldható. Ezért a bizottság bekapcsolódott abba a vállalkozásba, amely a „*Tezauruszok készítésének irányelvei*” 1463 szabvány revízióját és

az indexelés szabályainak meghatározását tűzte ki célul. Több tagja részt vesz a FID DK-reviziós bizottságban is.

Az osztályozás problémáival foglalkozik az *International Classification* című 1974 óta megjelenő nemzetközi folyóirat. Ez sok segítséget nyújt azoknak, akik elszigetelten dolgoznak. A folyóirat *Classification Literature* című része füzetenként kb. 400 címet és rövid referátumot tartalmaz a témakör legfontosabb irodalmából.

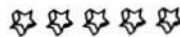
Irodalomjegyzék

1. SAMURIN, E. I.: Geschichte der bibliothekarisch-bibliographischen Klassifikation. 2 kötet. München, Verl. Dokumentation, 1967. 404+781 p. (Fordítás oroszról)
2. Gutachten zur Frage einer Einheitsklassifikation für die Bibliotheken der Bundesrepublik Deutschland. Berlin, Deutscher Buchereiverband, 1972. 152 p.
3. DAHLBERG, I.: Die „doppelt notierte Einheitsklassifikation“: die Lösung? = Nachrichten für Dokumentation 26. köt. 3. sz. 1975. p. 105–112.
4. DAHLBERG, I.: Grundlagen universaler Wissensordnung. München, Verl. Dokumentation, 1974. XVII, 366. p. (DGD-Schriftenreihe, 3. köt.)

5. DAHLBERG, I.: Zur Theorie des Begriffs. = International Classification, 1. köt. 1. sz. 1974. p. 12–19.
6. DAHLBERG, I.: Über Gegenstände, Begriffe, Definitionen und Benennungen. = Muttersprache, 86. köt. 2. sz. 1976. p. 81–117.
7. DAHLBERG, I.: Einteilungsprinzipien von Klassifikationssystemen. = DK-Mitteilungen, 18. köt. 1. sz. 1974. p. 2–5.
8. DAHLBERG, I.: Dewey's decimalism and the value of adequate concept notations for science organization and communication. Előadás a FID Classification Symposiumon, Brüsszel, 1976. nov.
9. AUSTIN, D.: PRECIS: A manual of concept analysis and subject indexing. London, Council of the British National Bibliography, 1974. 551 p.
10. ÖNORM A 2700 Internationale Dezimalklassifikation. Richtlinien für die Anwendung. Wien, Österr. Normungsinstitut, 1974–06–01.

/DAHLBERG, I.: Normung und Klassifikation. DK-Mitteilungen, 22. köt. 5–6. sz. 1978. p. 13–17./

(Vermes Mária)

AZ UNESCO ÁLTALÁNOS INFORMÁCIÓS PROGRAMJÁNAK HÍREI

Új és Felújítható Energiaforrások Nemzetközi Információs Rendszere

Az Unesco Végrehajtó Bizottságának felkérésére a főigazgató úgy határozott, hogy tanulmányt kell íratni egy energiaforrásokra vonatkozó nemzetközi információs rendszer létrehozásának előkészítésére. E célból 1980 januárjában munkacsoportot alakított és bizott meg a tanulmány tervezetének és módszertanának kidolgozásával. A 10 ország szakembereiből álló munkacsoport a következő tervet fogadta el:

az energiára vonatkozó információforrások felmérése nemzeti, regionális és nemzetközi szinten;

az információk áramlását akadályozó tényezők felde-
rítése;

alternatívák, javaslatok kidolgozása a meglévő akadályok leküzdésére.

A tanulmányhoz szükséges adatok gyűjtésére nemzetközi szakértői bizottság alakult, amely már 1980 márciusában konkrét munkába fogott: 25 szakember indult útnak, hogy 56 fejlődő, illetve ipari ország illetékes intézményeitől adatokat gyűjtsön. A felméréshez – adatok szolgáltatásával – számos ENSZ, kormányközi és kormányzati szervezet is hozzájárult.

A Bizottság jelentése 1980 júniusában készült el, amelynek alapján a főigazgató az Unesco Általános Konferenciájának 1980 szeptemberében tartott 21. ülése elé terjesztette javaslatait.

* * *

Negyedik UNISIST konferencia a nemzeti tudományos–műszaki információs tevékenység tervezéséről és gyakorlatáról

E konferenciát 1980. május 5–9. között Restonban (USA) tartották, Szeminárium a társadalmi–gazdasági fejlődés problémamegoldásaihoz szükséges információról címmel. A szeminárium házigazdája az Unesco Általános Információs Programjának Amerikai Nemzeti Bizottsága, szervezője pedig az NTIS (National Technical Information Service) volt. A 26 résztvevő 12 fejlődő és 10 ipari országot képviselt. A hat részletkérdéssel foglalkozó szeminárium anyaga angol, francia és spanyol nyelven áll rendelkezésre, és az Unesco párizsi címén (7 Place de Fontenoy, 75700 Paris) rendelhető meg.

* * *